

Byzantina Symmeikta

Vol 28 (2018)

BYZANTINA SYMMEIKTA 28

Βιβλιοκρισία: Georgios Pachymeres Philosophia Book 3. In Aristotelis De Caelo Commentary, editio princeps. Prolegomena-Text-Indices by IOANNIS TELELIS [Corpus Philosophorum Medii Aevi / Commentaria in Aristotelem Byzantina 7], Athens 2016

Stylios LAMPAKIS

doi: [10.12681/byzsym.19354](https://doi.org/10.12681/byzsym.19354)

Copyright © 2018, Stylios Lampakis

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

LAMPAKIS, S. (2018). Βιβλιοκρισία: Georgios Pachymeres Philosophia Book 3. In Aristotelis De Caelo Commentary, editio princeps. Prolegomena-Text-Indices by IOANNIS TELELIS [Corpus Philosophorum Medii Aevi / Commentaria in Aristotelem Byzantina 7], Athens 2016. *Byzantina Symmeikta*, 28, 479–481. <https://doi.org/10.12681/byzsym.19354>

Georgios Pachymeres Philosophia Book 3. In Aristotelis De Caelo Commentary, editio princeps. Prolegomena-Text-Indices by IOANNIS TELELIS [Corpus Philosophorum Medii Aevi / Commentaria in Aristotelem Byzantina 7], Athens 2016, σελ. X+156*+128+7 πίν. ISBN 978-960-404-312-5

Με τὸν παρόντα τόμο ἡ σειρὰ Corpus Philosophorum Medii Aevi / Commentaria in Aristotelem Byzantina (=CPhMA/CAB) ἐμπλουτίζεται μετὰ τὴν ἔκδοση ἑνὸς ἀκόμῃ βιβλίου, ἀπὸ τὰ δώδεκα συνολικά, τῶν σχολίων τοῦ Παχυμέρη στὴν ἀριστοτελικὴ φιλοσοφία¹, συγκεκριμένα τοῦ τρίτου βιβλίου, *Περὶ Οὐρανοῦ*. Προηγεῖται ἐκτενὴς εἰσαγωγή (σσ. *1-*156), ὅπως ἔχει καθιερωθεῖ στοὺς τόμους τῆς σειρᾶς, ὅπου ἐξετάζονται τὰ σχετικὰ μετὰ τὸ περιεχόμενο, τὴν χειρόγραφη παράδοση, τὴν γλῶσσα τοῦ κειμένου ποὺ ἐκδίδεται, καθὼς καὶ τὴν ἐκδοτικὴ μεθοδολογία ποὺ ἀκολουθήθηκε.

Ἀρχικά, στὸ πρῶτο κεφάλαιο (Georgios Pachymeres and the de Caelo, σσ. *1-*13) προηγεῖται σύντομη ἀναφορὰ στὸν χαρακτηριστὴ τῶν σχολίων τοῦ Παχυμέρη στὴν ἀριστοτελικὴ φιλοσοφία συνολικά, καὶ ἀκολουθεῖ ἐκτενὴς περιήληψη

1. Ἔχουν ἤδη ἐκδοθεῖ: α) τὰ σχόλια στὰ *Μεταφυσικά*: *Georgios Pachymeres Philosophia Book 10. Kommentar zur Metaphysik des Aristoteles. Editio princeps. Einleitung-Text-Indices* von E. PAPPAS [CPhMA/CAB 2], Ἀθήναι 2002, β) στὰ *Ἠθικά Νικομάχεια*: *Γεώργιος Παχυμέρης Φιλοσοφία, Βιβλίον Ἐνδέκατον. Τὰ Ἠθικά, ἦτοι τὰ Νικομάχεια. Προλεγόμενα - Κείμενο - Εὔρετήρια* ὑπὸ Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΟΥ [CPhMA/CAB 3] Ἀθήναι 2005, γ) στὸ *Περὶ ζώων μορίων*: *Georgios Pachymeres Philosophia Buch 6: Kommentar zu de Partibus Animalium des Aristoteles. Editio princeps. Einleitung-Text-Indices* von E. PAPPAS [CPhMA/CAB 4/1], Ἀθήναι 2008 καὶ δ) *Georgios Pachymeres Scholien und Glossen zu de Partibus Animalium des Aristoteles (cod. Vatic. Gr. 261). Editio princeps. Einleitung-Text-Indices* von E. PAPPAS [CPhMA/CAB 4/2], Ἀθήναι 2009, ε) στὰ *Μετεωρολογικά*: *Georgios Pachymeres Philosophia Book 5. Commentary in Aristotle's meteorologica. Editio princeps -Prolegomena-Text-Indices* by IOANNIS TELELIS [CPhMA/CAB 6], Ἀθήναι 2012.

τῶν περιεχομένων τῆς ἀριστοτελικῆς πραγματείας *περὶ οὐρανοῦ*. Στὸ δεύτερο κεφάλαιο τῆς εἰσαγωγῆς (Content and method, σσ. *14- *71) συνοψίζεται τὸ περιεχόμενο τῶν σχολίων στὸ συγκεκριμένο βιβλίο, μὲ βάση τὴν διαίρεση τοῦ Παχυμέρη σὲ τίτλους καὶ κεφάλαια· συγχρόνως ἔχει εἰσαχθεῖ καὶ ἀρίθμηση τῶν παραγράφων κάθε κεφαλαίου ὥστε νὰ διακρίνεται ἡ ἀλληλουχία τῶν θεματικῶν ἐνοτήτων τοῦ κειμένου. Ἡ μέθοδος καὶ ἡ πρακτικὴ ποὺ ἀκολούθησε ὁ Παχυμέρης γιὰ τὴν σύνταξη τοῦ ὑπομνήματός του διαφωτίζεται μὲ τὴν βοήθεια ἐκτενοῦς πίνακα (σσ. *52-*60), ποὺ παρέχει τὴν ἀντιστοιχία τῶν τίτλων καὶ κεφαλαίων τῶν σχολίων πρὸς τὰ κεφάλαια τοῦ ἀριστοτελικοῦ κειμένου. Ἀπὸ τὴν σύγκριση ἐπιπλέον προκύπτει ὅτι ὁ Παχυμέρης σὲ ὁρισμένα σημεία χρησιμοποίησε καὶ τὰ σχόλια τοῦ Σιμπλικίου στὸ ἴδιο ἀριστοτελικὸ ἔργο.

Τὸ τρίτο κεφάλαιο (σσ. *73-*125) εἶναι ἀφιερωμένο στὴν χειρόγραφη παράδοση. Ὅπως εἶναι γνωστὸ καὶ ἔχει συζητηθεῖ ἀναλυτικὰ στοὺς προηγούμενους τόμους τῆς σειρᾶς (καὶ κυρίως τὸν πρῶτο, τὰ σχόλια στὰ *Μεταφυσικά*), τὰ βασικὰ χειρόγραφα εἶναι ὁ αὐτόγραφος τοῦ Παχυμέρη κώδικας Berolinensis Hamilton 512 (=B), καὶ τὸ ἄμεσο ἀπόγραφό του, ὁ Paris. Gr. 1930 (=P), ποὺ συγκροτήθηκε ὑπὸ τὴν ἐποπτεία τοῦ Παχυμέρη καὶ ἐν μέρει εἶναι καὶ αὐτὸς αὐτόγραφος. Τὰ δύο χειρόγραφα συγκρίνονται ἐξονυχιστικὰ καὶ σημειώνονται οἱ διαφορὲς τους. Ὡς πρὸς τὴν δυνατότητα ἐντοπισμοῦ τοῦ ἀριστοτελικοῦ χειρογράφου ποὺ χρησιμοποίησε ὁ Παχυμέρης, προκύπτουν ἀρκετὲς ὁμοιότητες, ἀλλὰ καὶ διαφορὲς, μὲ τὴν μορφή τοῦ κειμένου τοῦ *de Caelo* στὸν Vossianus Gr. Q 3, συνεπῶς αὐτὸς ὁ κώδικας δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ οὔτε τὸ ἄμεσο, οὔτε τὸ μοναδικὸ πρότυπο. Ἐξετάζεται τέλος καὶ ἡ ἔμμεση χειρόγραφη παράδοση τῶν σχολίων, ποὺ ἀντιπροσωπεύεται πρῶτον ἀπὸ τὴν ἐπιτομὴ τῆς *Φιλοσοφίας* τοῦ Παχυμέρη ποὺ εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸν τίτλο *Παρεκβολαὶ μετὰ σαφηνείας κεφαλαιώδεις ἐκ τῆς ἀριστοτελικῆς πραγματείας*, καὶ δεύτερον ἀπὸ τὰ ἀποσπάσματα στὴν *Ἐγκυκλοπαίδεια* τοῦ Ἰωσήφ Ρακενδύτη. Τὸ τέταρτο κεφάλαιο (Paratextual Material, σσ. *113-*125) ἐξετάζει τὰ σημειώματα καὶ τὰ 6 διαγράμματα στὰ περιθώρια τοῦ χειρογράφου. Ὡς πρὸς τὰ διαγράμματα, σημειώνεται ὅτι δὲν συνυπάρχουν ὅλα σὲ κανένα ἀριστοτελικὸ χειρόγραφο τοῦ *de Caelo*, συνεπῶς εἴτε προέρχονται ἀπὸ χειρόγραφο χαμένο σήμερα, εἴτε ὁ Παχυμέρης συνδύασε διαγράμματα ἀπὸ περισσότερα τοῦ ἐνὸς χειρόγραφα. Σημαντικὴ καὶ ἡ μελέτη τῆς γλώσσας στὸν πέμπτο κεφάλαιο (σσ. *127-*140): προβάλλει τὶς γραμματικὲς, τονικὲς καὶ ὀρθογραφικὲς συνήθειες τοῦ Παχυμέρη. Στὸ ἕκτο κεφάλαιο (σσ. *141-*144) περιλαμβάνονται οἱ ἐκδοτικὲς ἀρχὲς ποὺ ἀκολούθηθηκαν γιὰ τὴν ἔκδοση τοῦ κειμένου: ὡς βάση ἔχει ληφθεῖ

τὸ χειρόγραφο B, ἐνῶ σὲ λίγες περιπτώσεις, ποὺ δηλώνονται στὸ ὑπόμνημα, ἔχουν χρησιμοποιηθεῖ γραφές τοῦ χειρογράφου P (ὅλες οἱ ἄλλες διαφορὲς ἔχουν σημειωθεῖ στὸ κεφάλαιο 3, ὅπως προαναφέρθηκε). Τὸ ἑβδομο κεφάλαιο περιλαμβάνει τὴν βιβλιογραφία (σσ. *145-*156). Συνολικὰ ἡ εἰσαγωγή εἶναι μία πλήρης φιλολογικὴ μελέτη, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ καὶ αὐτόνομα.

Ἡ κριτικὴ ἔκδοση τοῦ κειμένου καταλαμβάνει τὶς σσ. 1-84 καὶ συνοδεύεται ἀπὸ τρεῖς ὑποσελίδια ὑπομνήματα: α) ἀριστοτελικῶν χωρίων, β) ἄλλων πηγῶν τοῦ κειμένου καὶ γ) κριτικὸ ὑπόμνημα. Πίνακας λέξεων καὶ χωρίων ἀρχαίων καὶ βυζαντινῶν συγγραφέων (σσ. 87-128), καὶ 7 ἐγχρωμες φωτογραφίες (σὲ σμίκρυνση 40%) ἀπὸ φύλλα τοῦ κώδικα B συμπληρώνουν τὴν ὑποδειγματικὴ καὶ ἐπιμελημένη αὐτὴ ἔκδοση, ἡ ὁποία ἔχει πραγματοποιηθεῖ μὲ τὴν γνωστὴ ἀκρίβεια καὶ φροντίδα ποὺ διακρίνει ὅλους τοὺς τόμους τῆς σειρᾶς. Ἀναμένονται καὶ οἱ ἐπόμενοι τόμοι, ὥστε νὰ ὁλοκληρωθεῖ τὸ πρόγραμμα τῆς σύγχρονης κριτικῆς ἔκδοσης τῆς *Φιλοσοφίας* τοῦ Παχυμέρη καὶ νὰ ἀξιολογηθεῖ τὸ ἔργο στὸ σύνολό του.

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΛΑΜΠΑΚΗΣ

Ἰνστιτοῦτο Ἱστορικῶν Ἑρευνῶν/ΕΙΕ/
Τομέας Βυζαντινῶν Ἑρευνῶν

